

Evert Vedung

A research trajectory with political science, evaluation and serendipities

The following oral history of Evert Vedung's journey into evaluation is based on a long interview with him, conducted in 2009 by Joakim Tranquist, then at Malmö College.

ARTIKEL 4, 2010.

Evert Vedung

En forskarbana med statskunskap, utvärdering och oväntade händelser

Av:

Joakim Tranquist

Begreppet utvärdering är fortfarande förhållandevis ungt i Sverige, även om det fått stort genomslag under de senaste årtiondena. Ordet utvärdering dök upp i svenska ordböcker runt 1970 och har sedan dess blivit en etablerad del av i första hand offentlig verksamhet. För att beskriva den utveckling som skett utgår man ofta från en omfattande amerikansk utvärderingslitteratur. Därför har också den idé om utvärdering som blivit tongivande runt om i världen tydliga rötter i amerikanska samhällsförhållanden. Men det finns texter som beskriver utvärderingens historia i Sverige. I en av dessa slår Evert Vedung, Jan-Eric Furubo och Rolf Sandahl¹ fast att kartan över utvärderingens historia och utbredning i det svenska systemet är oskarp, sannolikt innehåller många fel och dessutom har stora vita fläckar.

De historieskildringar som idag finns tillgängliga beskriver framför allt hur de strukturella och samhällsmässiga förutsättningarna för att bedriva utvärdering har förändrats över tid, ofta med en tydlig amerikansk touch. Sådana beskrivningar ger emellertid inte mycket information om hur det, på ett mer personligt plan, varit att arbeta med utvärdering under dessa olika faser. En udda fågel i sammanhanget är the Oral History Team², en grupp amerikanska utvärderingsforskare som år 2002 började genomföra intervjuer med personer som bidragit till hur utvärdering uppfattas och utövas i USA. Tanken var att programutvärdering fortfarande är ett relativt ungt fält, vilket innebär att de flesta av dess mest centrala aktörer är fortfarande aktiva. Genom att i ett muntligt historieperspektiv fånga dessa personers professionella utveckling var ambitionen att återskapa delar av den intellektuella historien kring utvärdering såsom den reflekteras genom dess företrädare.

Med inspiration från the Oral History Team vill jag på motsvarande sätt bidra till en muntlig historiebeteckning av den svenska utvärderingens framväxt. Min avsikt är att genom intervjuer med centrala personer från den svenska utvärderingens utveckling ge en bild av hur det, ur ett

¹ Vedung, Evert & Furubo, Jan-Eric & Sandahl, Rolf (2000) "Utvärdering i det svenska politiska systemet: åtta iakttagelser". I: *Nordisk Administrativ Tidskrift* 2/2000, s 113-130.

² The Oral History Team (2003) "The Oral History of Evaluation Part I. Reflections on the Chance to Work with Great People: An Interview with William Shadish". I: *American Journal of Evaluation*. Vol. 24:2, sid. 261-272.

mer personligt perspektiv, varit att arbeta med utvärdering under olika tidsperioder. Syftet är inte att försöka ge en beskrivning av utvärderingens faktiska uppkomst och utveckling i landet, utan snarare att genom levnadsberättelser från personer som arbetat med utvärdering under de år som fenomenet kommit att växa i Sverige bidra till en ökad förståelse för hur den svenska utvärderingen formats.

Först ut är **Evert Vedung**, född 1938 och professor emeritus i statsvetenskap vid Institutet för bostads- och urbanforskning, Uppsala Universitet. Evert kan nog utan större invändningar omnämnas som Sveriges mest kända utvärderingsforskare. Han är mångsidig expert i utvärdering av offentlig verksamhet och har skrivit flera uppmärksammade böcker om utvärdering. Här följer ett redigerat samtal med Evert Vedung om hans forskarbana. Jag vill samtidigt passa på att tacka Evert för att ha ställt upp, men också för att ha bidragit med faktagranskning av artikeln.

I ett kåseri för Institutet för bostads- och urbanforskning³ skrev du en gång att "i min forskarbana har serendipiteter spelat en stor sannolikt avgörande roll". Jag är nyfiken på att höra mer om när och hur utvärdering kom in i Evert Vedungs tillvaro.

Just det, det där om serendipiteter. Ja, jag har en historia att berätta om hur det där med utvärdering kom in i mitt liv. Det var så att jag disputerade i december 1971, en jämförelse mellan debatten i Sverige och Norge kring unionsupplösningen 1905. Sedan höll jag på med den jämförande metoden och lite annat, men jag fortsatte med idéanalys som ett sidospår. I början av 1975 startade Leif Lewin ett stort forskningsprogram på institutionen⁴ 1975. Det kallades "Politik som rationellt handlande". I det sammanhanget blev jag tvungen att välja ett sakområde – Lewin ville ha med alla docenter. Då valde jag energipolitik, därför att jag tyckte att där fanns en ny dimension i svenska partisystemet. Det var inte bara vänster/höger, utan det var det här med tillväxt/ekologi. Det där upptäckte jag för jag var lite "grön" i mina dagar. Jag var intresserad av miljöfrågor. Det var kanske därför jag noterade den där dimensionen tidigt. Jag tror jag var först bland svenska statsvetare att se den.

Men sedan fick jag ett Fordstipendium⁵ och kunde åka till Amerika. Det var i augusti 1975. Jag fick också ett Kennedystipendium och därmed en associering till John F. Kennedy School of Government på Harvard. Det vill säga, inte en statskunskapsinstitution utan en public policy school. Det var det jag ville ha. Så jag höll på med energifrågan där. Jag åkte på kärnkraftsseminarier, men det var ingenting speciellt som hände. Jag fortsatte också med

³ IBFs nyhetsbrev. Nr 2, maj 2003. "Serendipiteter i mitt forskarliv".

⁴ Forskningsprogrammet "Politik som rationellt handlande" satte sin prägel på Statsvetenskapliga institutionen i Uppsala under tioårsperioden 1975-85. Detta berättar Leif Lewin i en artikel i Svenska Dagbladet: http://www.svd.se/kulturnoje/nyheter/artikel_2672269.svd.

⁵ Ett program hos Ford Foundation (www.fordfound.org) som gick ut på att ta svenska forskare över till USA.

idéanalys, det som blev *Det rationella politiska samtalet*⁶ och senare *Political Reasoning*⁷. Det var först när jag kom hem, från och med då, som saker började inträffa.

Delegationen för energiforskning i Stockholm – den hade väl bildats då 1975 för att utvärdera det stora energiforskningsprogram som då sattes – skickade en rundskrivelse till energiforskare om vi hade något att bidra med när det gällde energifrågan. Det var ju en slump det där för mig. Jag hade ju knappt börjat med energifrågor, men tydligen hade mitt namn kommit in via Riksbanksfonden i någon sorts översikt, så de skickade det till mig. Då började jag läsa, vad skulle jag kunna göra här? Och då kom jag ju naturligtvis in på policy, för jag hade ju varit på en Public Policy School. Så dök det här med utvärdering upp. Det visste jag inte vad det var riktigt. Men jag började läsa om det.

Carol Weiss bok kom jag på då, likaså Edward Suchmans och en antologi av Peter Rossi med ordet "evaluation" i namnet⁸. Och så upptäckte jag några svenskar faktiskt. Det var en Rolf Lind på Handelshögskolan som författade rapporter omkring 1977 med ordet utvärdering i titlarna. Lars Söderström vid Statskontoret skrev en rapport med blå pärmar. Jag började så smått begripa vad det handlade om. Och att det lät spännande. Och att jag skulle klara av det. Så jag föreslog till Delegationen för energiforskning att jag skulle kunna göra något i utvärdering.

Jag tog tåget till Stockholm för ett antal möten där på hösten 1976. Den här delegationen satt i andra skyskrapan i Hötorgscity på den tiden. Det var väldigt spännande att komma dit. Det var en politisk delegation som delade ut pengar och det satt företrädare för alla partier där. Jag togs emot av verkställande ledamoten Sigfrid Wennerberg. Han gav mig i uppdrag att författa en promemoria. Sagt och gjort. När jag kom ner igen sa Wennerberg: "Du måste nog förebereda det här om det här ska gå igenom. Det är bäst att du snackar med Olof Hörmander, minns jag han sa, han är ordförande i delegationen. Så jag besökte Hörmander som hade en bror som var berömd matematiker, i Uppsala om jag minns rätt. Hörmander satt i Johnson-koncernens stora hus vid Stureplan. Jag försökte övertala honom om att det jag ville göra var viktigt. Och så sa Sigfrid Wennerberg: "– Kontakta Lars-Göran Redbrandt, han är liberal politiker. Försök med honom också, så du får lite stöd i den här delegationen". Så jag bearbetade honom också. Och så småningom fick jag ett anslag för att ta reda på hur den svenska energipolitiken implementeras och utvärderas. Det var så jag kom in på det här med utvärdering.

När jag tänker på det här efteråt, så inser jag att hade inte Delegationen för energiforskning funnits, det vill säga ett sektorsforskningsorgan och som till råga på allt var inriktat på utvärdering – om än av forskning – så hade jag inte kommit in på utvärderingsspåret. Det tror jag inte personligen. Och om jag inte nyss valt energifrågan som sakområde så hade jag inte blivit aktuell för DFE överhuvudtaget. Detta om någonting är väl serendipiteter.

⁶ Vedung, Evert (1977) *Det rationella politiska samtalet: hur politiska budskap tolkas, ordnas och prövas*. Stockholm: Bonniers.

⁷ Vedung, Evert (1982) *Political Reasoning*. Beverly Hills, CA: Sage Publications.

⁸ Vedung syftar på: Weiss, Carol H (1972) *Evaluation Research: Methods for Assessing Program Effectiveness*. New Jersey: Prentice-Hall, Inc. Suchman, Edward A (1967) *Evaluative Research: Principles and Practice in Public Service and Social Action Programs*. New York: Sage. Rossi, Peter H & Williams, Walter (1972) *Evaluating Social Programs: Theory, Practice, and Politics*. New York: Seminar Press. Rolf Linds *Utvärderingsmetod: en översikt* och *Utvärderingsforskning: en litteraturöversikt från 1977* respektive 1979 samt Lars Söderströms *Utvärdering av rationaliseringsinsatser från 1975*.

Jag har senare läst Bengt Jacobssons berättelse om hur nyinstitutionalismen kom in i ämnet företagsekonomi. Han skrev i en bok någonstans⁹ att det var i samband med en ansökan som han var tvungen att skriva, i det fallet till Humanistisk-Samhällsvetenskapliga Forskningsrådet. På den vägen kom det in, han samlade ihop alla tankar till en programskrivning och det var lite grann på samma sätt som för mig. I mitt fall var det en ansökan till ett penningbeviljande sektorsforskningsorgan, i hans fall var det en ansökan till ett statligt forskningsråd. I mitt fall var det lockelsen att författa en ansökan om forskningspengar utanför ordinarie fakultetsanslag som drev fram en forskningsinriktning. I hans fall drev kanske ansökningskrivandet fram en summering av något som redan fanns. Det var dock fonder som satte oss universitetsforskare på spåren.

Fanns tanken om utvärdering hos de personer du nämner – Hörmander och Wennerberg – eller var det du själv som förde in tanken?

Både ja och nej. Ja, den fanns som en alldeles färsk idé när det gällde utvärdering av energiforskning. Nej, jag tycker inte att den fanns när det gällde utvärdering av energipolitik i stort. Det var därför Sigfrid Wennerberg menade att jag måste förankra mitt uppslag. De hade lite svårt att förstå det. De hade mycket lättare att förstå mina idéer om styrmedel, för det var också en punkt jag hade. Men jag ville pusha för det här andra med implementering och särskilt det här med utvärdering, så jag var tvungen att försöka förankra det hos dem. Jag fick jobba ganska hårt. Mottagandet var svalt, för att inte säga skeptiskt.

Och detta var alltså efter att du varit i USA?

Ja, det här var efter USA. Jag kom tillbaka på hösten 1976 och det var väl då den här rundskrivelsen kom. Det var också på hösten 1976 som jag hade de här mötena med Delegationen för energiforskning.

Och då lunkade jag liksom på med det här. Jag förstod inte då att det skulle bli stort. Jag hade andra prylar jag skrev på – jag höll på med det här med Tingstens idéanalys. Och Det var ju en god sak i och för sig. Sverker Gustavsson, Leif Lewin och Reidar Larsson tyckte som jag. Men tongivande människor i statskunskap ansåg att idéanalys var ett egendomligt, rentav urmodigt arv från den gamla svenska statskunskapens tid. Alla skulle ju vara positivisterna kring 1970 – man skulle inte hålla på med motiv, intentioner, idéer och föreställningar överhuvudtaget. Man skulle vara objektiv och inte värdera, ens mot mål som andra satt upp. Man skulle syssla med mätbara beteenden. Jag minns Terry Carlbom som var min doktorandvän. Han blev liberal politiker sen, han blev bland annat ordförande i fullmäktige i Uppsala. Jag minns att han, när han höll på med sin doktorsavhandling, tyckte att man överhuvudtaget inte skulle bry sig om att spåra upp motiv och intentioner. Bara offentligt uttalade åsikter.

Jag blev ganska chockad över uttalanden av den här sorten. Jag delade inte den meningen. Jag tyckte något annat. Det här gjorde i vart fall att det hos mig fanns en viss mental beredskap för värdering och utvärdering. Jag kunde lätt begripa att man kunde värdera mot mål till exempel, eller värdera mot intentioner, och att det måste vara något viktigt i politik. Så jag tror att det där idéanalytiska fanns också, i min bakgrund. Det är inte bara serendipiteter som gör att man noterar och tar till sig nyheter. Det måste också finnas mottaglighet för det nya om det ska funka.

⁹ I en intervju återgiven på sid 72 i Johansson, Roine (2002) *Nyinstitutionalismen inom organisationsanalys: En skolbildnings uppkomst, spridning och utveckling*. Lund: Studentlitteratur.

Fast nog är det här med Delegationen för energiforskning en serendipitet. Jag hade ju från början ingen aning om det där spåret, att det skulle komma därifrån.

Hur påverkade tiden i USA dig, vad tog du i första hand med dig hem?

Det var väl en sorts personlig djärvhet som USA gav mig. Men jag upptäckte inte det här med utvärdering i Amerika. Möjligen var jag på fel ställe, på Harvard Public Policy School. Där pågick många andra intressanta saker. De hade ett program, skämtsamt kallat Recycling of bureaucrats, på masternivå. Människor som jobbat i administrationen en så där fem-sex år kom tillbaka och blev uppfräschade. Denna nära kontakt med administrationen fascinerade mig. Men om utvärdering fick jag inget speciellt med mig just då. Det skulle komma senare. Men då kom det något verkligen stort och det är en serendipitet igen.

Jag skrev ju då på den här studien – hur svensk energipolitik utvärderas – och i samband med det försökte jag följa upp politiken som beslutades 1975 kring energisparandet. I samband med det kom jag till Energisparkommittén – en kommitté i kanslihuset som liksom Delegationen för energiforskning också agerade som en sorts myndighet. I den kommittén bedrevs energisparkampanjer. Man gjorde också utvärderingar av olika slags energisparåtgärder. Där fanns en herre som hette Jan-Erik Furubo, som var en ung kille på den tiden. Jag kom i kontakt med honom, minns jag, och mötet med Furubo och med Energisparkommittén var viktigt. Jag fick ett anslag därifrån. Alltså från en annan sådan här kommitté, precis som Delegationen för energiforskning. Jag skulle utveckla utvärderingsmetoder för informativa styrmedel, minns jag. Det var Ulf Karlsson som gav mig anslaget.

Sen började Furubo och jag att träffas, han bodde på S:t Larsgatan i Uppsala. På vägen hem ibland på kvällarna så cyklade jag förbi, och så satt vi där och drack kaffe och thé och resonerade kring det här med utvärdering. Han hade inte skrivit någonting än, men vi satte igång en liten cirkel han och jag.

Det var i slutet på sjuttioalet, kanske på hösten 1978. Jag tror jag träffade Jan-Erik Furubo på våren 1978 första gången. Jag har frågat honom och han tycks till och med veta när det var. ”– På Drottninggatan i Stockholm”, säger han, ”utanför Centralbadet. Men jag måste ha vetat vem du var. För jag stannade ju då på gatan där”.

Sen höll jag på med det här hur svensk energipolitik utvärderas och jag hittade väl inte så många som var intresserade av det där ämnet och det där med utvärdering egentligen. Jag kan inte erinra mig om att statsvetarna tyckte det var något intressant. Men jag fick för mig att jag skulle åka till Amerika igen. Jag for till Vanderbilt ett par månader 1980, och sen en längre vistelse 1981-82 i Texas. Då var jag praktiskt taget klar med studien om hur svensk energipolitik utvärderas.¹⁰

Också den här gången åkte jag till en tvärvetenskaplig public policy school. Jag for till Lyndon Johnson School of Public Affairs i Austin, Texas. Tänkte jag skulle få se en annan del av Amerika. Ville också till en public policy school, men inte till samma. Och när jag satt där på mitt kontor – det här var en mycket viktig sak för mig som inträffade – så kom det plötsligt en lapp där det annonserades en konferens. Den där konferensen hette någonting på evaluation. Den sponsrades av en organisation för evaluation. I Baltimore, i oktober 1982. Jag hajade till och tänkte: Herregud, finns det en sån organisation? Det här ska jag åka på. Jag har ju pengar från DFE. Jag blev jättenyfiken.¹¹

¹⁰ Vedung, Evert (1982) *Energipolitiska utvärderingar 1973-1981*. DFE Rapport nr 52. Stockholm: Liber.

¹¹ Konferensen hette Evaluation 82: Joint Meeting of Evaluation Network and Evaluation Research Society.

Så såg jag att de hade försessioner och det var en som handlade om *Stakeholder evaluation*, så då tog jag den. Det var en hel dag och det var Egon G Guba och Yvonna S Lincoln som höll i den. Tidigare hade jag inte riktigt fattat det där med intressentmodellen, men efter den sessionen så fattade jag den och förde in den i mina anteckningar. Nu lärde jag känna de här två personerna och det fanns några andra där också. Det var ett tag där jag kände alla ordförandena i American Evaluation Association, för jag fortsatte att åka på de där mötena.¹² Jag åkte egentligen varje gång på de där, och jag gillade de där försessionerna för då kunde man smyga iväg och lära sig någonting nytt. Så småningom fick jag med mig Jan-Eric Furubo och Rolf Sandahl, en annan upsaliensare. Även Sture Blomgren och Ola Nyquist vid Byggforskningsrådet kom med på sådana där konferenser. Vi åkte iväg tillsammans.

Så det där som inträffade på hösten 1982 fick en avgörande betydelse för mig och mitt utvärderingsintresse. Det var en viktig sak, men det var alltså en slump det också – en serendipitet igen. Jag visste inte att en sådan organisation fanns tidigare, utan det blev att jag hakade på det där och började lära mig väldigt mycket av amerikanerna. Jag började också förstå att det här med utvärdering kanske kan bli någonting stort. Det verkade bli viktigt det här. Men det var först då som jag började begripa den internationella storheten och kraften.

Jag minns att redan 1978, så jag försökte föra ut det här med utvärdering i det nordiska. Jag har alltid försökt delta i NOPSA, nordiska statsvetarförbundets konferenser. Jag vet att jag var med på NOPSA 1978 i Bergen. Jag var till och med medarrangör för en arbetsgrupp tillsammans med Björn Wittrock. Jag presenterade papper om utvärdering, men det var liksom ingen som höll på det där då. Benny Hjern var med och hade några sura kommentarer om det där med top-down och sån't som jag kommer ihåg att jag inte riktigt förstod vad han menade. Han var väldigt negativ, det minns jag tydligt. Det var alldeles på slutet av den där workshopen som han steg upp och sa någonting. Överhuvudtaget var det väl då ingen av mina nordiska kolleger som tänkte på utvärdering den gången. Tre år senare var jag med i Åbo i NOPSA, och det var på samma sätt där. Det var ingen av statsvetarna egentligen som tänkte på det. Jag minns att ett par danskar var med där i Åbo också, Torben Beck Jørgensen var med till exempel. Men det var ingen där på NOPSAMötena som egentligen blev engagerade i det där med utvärdering.

Du har varit verksam till exempel i Åbo, och nu är du aktiv i Danmark. Vad kan du säga om utvecklingen i grannländerna under samma tidsperiod, var utvärdering ett begrepp där då?

Nej, det har jag ingen känsla av. Finland var ju väldigt sent ute, mycket senare än Sverige och senare än Danmark också. Sverige var långt före Danmark, definitivt. Jag tror att i Danmark kom utvärdering in med New Public Management egentligen. Det startade på allvar kring 1982-83 och det var då man började höra talas om Hanne Foss Hansen. I Finland har det kommit ännu senare. Från Norge har jag inte fått många inbjudningar. De är duktiga samhällsvetare, de norska, så det finns ju utvärdering där. Men jag personligen har inte märkt något större intresse. I mitt fall så har det varit från Finland och Danmark som intresset har kommit. Och jag tror faktiskt jag vet hur det här intresset för utvärdering och mig själv uppstod i Danmark.

Det finns ett nordiskt organ som heter Nordiska forskarkurser. De ordnar kurser i allt möjligt efter förslag från vetenskapsidkare. För länge sen hade jag själv en kurs ihop med Gunnar Sjöblom om idéanalys. Göran Hermerén och Tore Nilstun och jag själv tog initiativ till en nordisk sommarkurs i utvärdering. Vi hade den i Båstad. Det här var 1986. Då kallade vi hit Michael Patton, så han var

¹² Evaluation Network and Evaluation Research Society slogs senare ihop till American Evaluation Association (AEA).

här och föreläste. Även Joseph Wholey var här och föreläste på kursen. Jag hade ju träffat båda i AEA. Och då minns jag att det dök upp danskar på den där. Finländarna som dök upp har jag aldrig sett igen, men de här danskarna – till exempel Olav Rieper – han deltog ivrigt den gången. Den konferensen var väldigt viktig för honom, han har sagt till mig sen. Han ville till och med att vi skulle ha någon sorts "retake", ett tjuugoårs-jubileum 2006, som inte blev av. Furubo var med den där gången också. Så det har varit lite spridning av utvärdering till Danmark.

Sen var det en NOPSA-konferens, den tredje jag ledde, och det var lite senare, år 1990. Den var i Reykjavik. En hög med danskar var med: Hanne Foss Hansen, Sören Winter, Gunnar Gjelstrup. Henrik Larsen var definitivt med. Han har sedan grundat en framgångsrik firma i branschen, Henrik Larsen A/S. Jag tror också att Henning Jørgensen var med, han är från Ålborg. Jag har inte kunnat hitta honom i schemat från den tiden. Möjligen har jag bara hört detta. Han lär i alla fall ha tänt på utvärdering och i det här sammanhanget höll han på att bygga upp något vid Ålborgs Universitetscenter, så han fick för sig att han skulle göra något av det här. Han tog nog med sig det här till Danmark, tror jag.

Om man tar de s k berättelserna¹³ om utvärderingshistorien i Sverige, så utgår de till stor del från ett strukturperspektiv, dvs att man förklarar uppkomst och tillväxt genom strukturer. När du berättar handlar det mycket om att olika aktörer träffas och så väcks idéer och man tar dem med sig. Hur har de här två spåren – aktörer och strukturer – hängt samman?

Den typen av frågor är viktiga att ställa, för jag tror det är så att utvärdering också har drivits av typer av public policy som regeringar har hållit på med. Det har drivits av tänket i offentliga sektorn på något vis. På sextioalet tänkte man ju att nu ska vi planera bort allt elände och det ska ske centralt. Vi ska ha en "Gosplan"¹⁴ i princip, och i denna Gosplan ska vi föra in experimentella resultat och på den vägen ska vi utrota allt tjafs, ungefär. Det var en vänstervåg som stod bakom utvärdering på det sättet, det skulle vara experimentella metoder. Det där finns absolut, fast de perspektiven har inte riktigt varit levande för mig själv. Jag kom ju från universitetsvärlden.

En annan sak är New Public Management, det är ju också otvivelaktigt så att utvärdering har drivits av nyliberalism – en högervåg. Den kommer ju från höger, nyliberalismen. Det spelar ingen roll att det är Göran Persson och Tony Blair som har blivit utförarna av den i Europa. Den har varit riktad mot att man vill röja upp och få mera effektivitet. Den har drivits från socialdemokratisk höger, man ville effektivisera fast på ett annat sätt. Förr skulle man effektivisera kapitalismen genom storslagen planering. Sedan märkte man att det där inte håller riktigt. Nu skulle vi effektivisera kapitalismen med starkare ledarskap i offentliga sektorn och vi skulle kunna decentralisera till kommunerna. Kommunerna får ta hand om skolan, sa Göran Persson, vi ska inte ha statliga direktiv. Så det har hängt ihop med de här vågorna i public policy.

¹³ I en artikel från år 2000 slår Vedung, Furubo & Sandahl fast att vi saknar bred kunskap om den svenska utvärderingens historia. Tre berättelser är vad som står till buds: Berättelse 1 säger att Sverige importerade utvärdering från USA vid mitten av 1960-talet i samband med den stora expansionen på det socialpolitiska området ("War on Poverty" och "the Great Society"). Fel, säger Berättelse 2 som menar att det hela startade i början av 1950-talet med insatser från universitetsbaserade pedagoger på området utbildningspolitik. Även detta är fel säger Berättelse 3 som menar att åtminstone medvetenhet om vissa grundläggande metodproblem i utvärdering fanns långt tidigare.

- Vedung, Evert & Furubo, Jan-Eric & Sandahl, Rolf (2000) "Utvärdering i det svenska politiska systemet: åtta iakttagelser". I: *Nordisk Administrativ Tidskrift* 2/2000, s 113-130.

¹⁴ Gosplan, förkortning för ryskans: *Gosudarstvennij planovij komitet soveta ministrov* (Sovjetiska ministerrådets statliga plankommitté). Gosplan var den sovjetiska regeringens och därmed kommunistpartiets centrala ekonomiska planorgan åren 1921-1991 (Källa: Wikipedia).

Vad har varit drivkraften inom universiteten när det handlar om utvecklandet av modeller och tänkande kring utvärdering. Om New Public Management har drivit utvecklingen inom myndighetsväsendet, vad är det som drivit den inom akademien?

Ja, jag tror att det är ganska mycket förändringar i den offentliga sektorns sätt att bedriva politik, men det har kommit in via kurser i offentlig förvaltning och politik. Inom ramen för institutionsöverskridande program. Jag tänker på vår studierektor Sven-Erik Svärd i Uppsala kring 1980. Då statens förvaltningspolitik började handla om något som kallades förvaltningsförnyelse, undrade han om inte jag skulle kunna starta kurser i det där inom den nyinrättade förvaltningslinjen. Han och jag borde dela ansvaret. *”Vi kan inte bara hålla på med den här gamla typen av förvaltning i statskunskap och se på myndigheterna och hur de utvecklas historiskt, vi måste försöka ta in det här nya”*, tyckte Svärd.

Så drivkraften har kommit via ämnesövergripande utbildningar i offentlig förvaltning och det har i sin tur skapat ett behov av forskning kring utvärdering, styrmedel, organisationslära. Det har blivit några stycken som hållit på med det här och jag tycker det har kommit den vägen. Så indirekt har det kommit från offentliga sektorn ändå. Det har drivits av reformarbete ute i branschen, kan man säga och från detta har utvärdering förmedlats till universiteten via fakultetsövergripande utbildningar i offentlig förvaltning. Via pol.mag-programmen, via förvaltningslinjerna. Fast det har varit en växelverkan. Utbildningarna på universiteten har skapat kunniga människor som fått jobb i myndighetsvärlden och där ytterligare befäst utvärdering.

Om vi backar lite, så börjar du med att beskriva dig som att du ”varit lite grön i dina dagar”. Sedan blev du statsvetare med inriktning på energifrågor och du har skrivit om utvärdering. Vad ser du dig själv som i första hand?

Ja, vad är man för någonting? Jag är en statsvetare som håller på med offentlig politik och mer speciellt utvärdering, det är jag nog. Statsvetarna har ett perspektiv på det här som de andra inte har och det är att vi kopplar ihop utvärdering med demokrati, med det demokratiska systemet och demokratiuppfattningar. Vi har en systemsyn, en helhetssyn. Pedagoger, om vi till exempel tar Jennifer Greene eller Robert Stake, de har oerhört svårt att se att federala regeringen i Washington och delstatsregeringen i Springfield kan vara en intressant i skolor på prärien i Urbana, Illinois. Det tänker ju vi statsvetare på direkt – det finns ju statsintresse i skolor och vi tänker att den styrkedjan finns. Det är klart att det finns ett brukarintresse, tänker vi, och det finns andra intressenter. Men vi har med det här statsperspektivet. Vi tänker ju så, vi har det inskrivet i ryggmärgen. Och det där tycker folk är sensationellt ibland att de får höra. Tjänstemännen känner ju igen sig, men de får kanske inte höra det tillräckligt ofta. Så jag är ju statsvetare på det sättet.

Sen tycker jag nog att det finns mycket i statskunskap som är av mindre intresse om man är intresserad av offentlig politik. Det här med partier och väljare och massmedia och främmande länder och sånt. Som utvärderare är man också intresserad av det dynamiska perspektivet, förändringar, effekter. Statsvetarna, när de studerar offentlig förvaltning, tenderar att titta på hur organisationsstrukturen ser ut, hur tjänstemän rekryteras, vad de har för åsikter och så vidare. Men de har inte det tidsperspektiv och den dynamik som man har i utvärdering och implementering. Det skapas en policy och sen vill ju vi titta på hur den genomförs och vad får den för resultat där ute. Så vi i utvärderingsbranschen har det här dynamiska perspektivet, tror jag, vid sidan av det demokratiska.

Men vad är man för figur egentligen? Jag är statsvetare, men med inriktning på utvärdering, implementering och styrning skulle jag nog vilja säga. Jag är ju inte ekonom och jag är ju heller

inte pedagog. Det finns ju en mängd discipliner i utvärderingsgemenskapen och jag tycker nog att någon bör stå för det statsvetenskapliga. Vi är för få. Vi är inte många statsvetare i det här.

Just det är en annan sak som slår en – att utvärderingen är så lite befolkad av statsvetare. Till exempel i din generation, hur många finns det? Ja, det är några stycken. Det finns några stjärnor faktiskt, som kommit in från statskunskapen. Till exempel Anders Hanberger och Lena Lindgren och Rolf Sandahl. Det är några stycken, men det är inte särskilt många och samma sak är det i Danmark. Det är några lysande undantag.

Vad är det som gör att det är svårt att rekrytera in nya forskare?

Ja, det här har att göra med statskunskap. Förr i världen... Nej, jag ska gå rakt på. Det här med politisk filosofi har blivit viktigt i statskunskap, kring rättvisa och jämlikhet och så vidare. Men statsvetarna har inte riktigt begripit att utvärdering är normativ statskunskap. Av någon anledning har de inte förstått det. Det här att värdera offentlig politik – normativ statskunskap – de har inte begripit det faktiskt. Det är väldigt sällan man hör någon som fattat det, att det är det. Så de har missat detta stora område, enligt mitt sätt att se. Det har förvånat mig, men om du tänker på de här politiska filosoferna vi har i Sverige så har de inte riktigt fattat det här, tycker jag. Det har inte gått upp för dem. För det andra har statsvetare inte fattat det här med programteorimetoden, de har inte tagit den till sig. De gör det, de håller mycket på med det, men de förstår inte vilken källa det är att ösa ur, hur stor diskursen är på det där området.

När blev programteorin viktig för din egen del?

Väldigt tidigt. Men här var en intressant sak, för jag blev avskräckt av statsvetarna faktiskt. Jag har ju alltid tänkt programteorin som ett redskap och inte som en avbildning av verkligheten. Det är ju en idealtypisk rekonstruktion av ett tänk, men det är ju inte en avbildning av hur det faktiskt ser ut. Utan tanken är att det där ska vara ett redskap med vars hjälp man sedan tar reda på hur det ser ut, och då skulle man kunna rita en annan figur av det.

Men till exempel Jan-Erik Lane, han sa till mig några gånger, att det där är för rationalistiskt. Och Benny Hjern för all del också, han sa: det där är top-down och det är helt fel, det ska vara bottom-up. För de fattade faktiskt inte det här med idealtyp, vad det var för något. Jag tror att det har trängt igenom sedan, men man begrep inte på 1980-talet att det här kunde vara ett redskap. Så jag blev snarare avskräckt av statsvetarna på den här punkten. För min del kom jag in i det här med programteori och interventionsteori hemskt tidigt. Redan i den där studien av energipolitikens utvärdering på 1970-talet, fast jag kallade det kanske inte så på den tiden.

Jag märkte vilken kraft det var i programteoriidén. Om det skulle man ha kommit ut med en artikel väldigt tidigt... Åtminstone på svenska. Helst på engelska. Det är en annan sak som är lite rolig att tänka på nu på ålderns dagar, missade chanser på grund av att man inte förstått värdet av det man då sysslade med. När jag ser tillbaka, i det här gänget som lever nu, så var nog jag var en av de första som kom på det här med programteori.

Men jag såg inte riktigt värdet av det, eller rättare sagt, jag minns en ECPR-konferens¹⁵ i Århus. Det här var i slutet på åttiotalet också, kring 1987-88. Jag minns att det var Olav Rieper som var opponent på min promemoria. Paul Sabatier med och Benny Hjern. Och sen var det en kille som är väldigt känd... Han har ett tyskt namn även om han är amerikan. Jag minns han sa till mig, för

¹⁵ The European Consortium for Political Research (ECPR).

jag presenterade då och jag hade nog uttrycket Program Theory Method, att han tyckte i princip att det där var skit. Man blev liksom avskräckt och avfärdad av statsvetarna. De såg inte värdet av det.

Vad har du haft för ambition med din forskargärning?

Ja, det har väl varit ganska vagt det där. När jag ser tillbaka på min karriär så tycker jag att jag skulle ha skrivit mer på engelska. Men jag har haft som ambition att det man har kommit på, det ska man också föra ut. Forskning ska komma till användning, i forskarsamhället, i andra discipliner men också i ute samhället. Man vill ju gärna bli refererad.

Är det då inom statskunskap, energipolitik eller utvärdering som du har sett ditt huvudsakliga bidrag?

Det är en väldigt bra fråga. För det har så småningom inte blivit statskunskap, utan det har blivit andra vetenskapliga discipliner. Det finns faktiskt en ganska stor marknad för statsvetare i andra discipliner. Det har jag upptäckt tack vare utvärdering. Det är i de andra disciplinerna som statsvetarna uppmärksammas och diskuteras, det är där som de tas upp. Det blir ett sorts kompletteringsperspektiv.

Sen är det inom public policy, naturligtvis, som det finns. Inte bara energipolitik, miljöpolitik, stadspolitik och boendepolitik. Så småningom har väl intresset flyttats över åt det hållet. Du vet, jag lärde mig en sak utav Arne Næss bok *Empirisk semantik*¹⁶ en gång för hemskt länge sedan. Han sa att vetenskapliga framsteg ofta består i att man hämtar något från en annan disciplin och tillämpar i den egna disciplinen. Jag tyckte det låg någonting i det där, för jag kände att jag faktiskt hämtar från filosofin och så för jag över till statskunskapen. Det här med empirisk semantik och argumentationsanalys, det var ju en gång inte så känt här. Så jag tyckte själv att man är en sådan figur – en eklektiker skulle man kunna säga. Det ligger någonting i det där, jag tror inte man ska enbart se till att man gör en insats i sin egen disciplin.

Jag har väl tänkt så här att det som jag kan bidra med är det statsvetenskapliga perspektivet på utvärdering. Det innebär att man alltid måste tänka sig att utvärderingen inriktar sig på ingripanden i offentliga sektorn och att den då får med folkstyre att göra. Men jag har varit medveten om att den stora publiken för det här inte enbart har varit statsvetare. Det har funnits en stor publik inom andra ämnen som pedagogik, sociologi, företagsekonomi, folkhälsa, socialmedicin, kulturgeografi. Samt naturligtvis sektorn offentlig förvaltning. Det har jag nog tänkt i andra hand och kanske först i tredje hand utvärderingsdisciplinen, för den är svår. Det är inte så lätt för européer eller svenskar att komma in i Amerika egentligen, för de är väldigt inne i sitt. Men jag har väl skrivit ändå som statsvetare, fast jag inser att den större publiken finns i förvaltningssektorn.

När började du inse vikten av utvärdering på riktigt första gången, när började du se utvärdering som en transdisciplin?

Ja, det var inte så tidigt utan det var senare. Det är nog kanske så pass sent som i början av nittioalet egentligen, som jag börjar lägga märke till det och blir förvånad över det. Så det fanns

¹⁶ Næss, Arne (1981) *Empirisk semantik*. Uppsala: Esselte stadium.

inte med från början, utan då tänkte jag väl kanske mera statsvetenskapligt. Jag var väl nöjd med att bara ge ut skrifter oavsett om det är någon som lägger märke till dem eller inte.

Om jag förstår dig rätt så har olika former av nätverk betytt mycket för dig?

Ja, det började med att jag fick en särskild forskartjänst i utvärderingsforskning. Det var 1986 till 1991. I Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet, HSFR. Den perioden blev utomordentligt viktig för mig för det var under den tiden som den här boken kom till – *Utvärdering i politik och förvaltning*¹⁷. Den borde ha kommit långt tidigare. Jag sölade med den för länge. Men den där tjänsten var väldigt bra för mig. Dock var det inte Uppsala universitet som tog initiativ, utan det var Göran Hermerén från Lunds universitet som satt i Forskningsrådet. Han hade nog tänkt att Tore Nilstun skulle få tjänsten. Kanske tänkte han lite på mig också. Ungefär när jag fick tjänsten höll vi nog på att planera den där gemensamma forskarkursen i Båstad som jag nämnde tidigare. Så han visste vem jag var. Jag hade förresten sökt upp honom tidigare, jag gillade honom. Jag hade också gått på en av hans kurser i vetenskapsteori i Uppsala.

Det där har med nätverkande att göra – det är otroligt centralt, det har jag förstått. Jag förstod det ännu mera i efterhand, och det är viktigt att man använder nätverk själv också. För mig har det varit viktigt det här med NOPSA, det nordiska statsvetarförbundet. Jag har själv lett många arbetsgrupper i NOPSA kring utvärdering. Jag kommer inte ihåg hur många gånger, men det är många. Ibland i förening med en försession tillsammans med Sören Winter till exempel, eller Hanne Foss Hansen. Ja, det är många andra som varit med på det där. På det sättet har man blivit spridd och känd i det nordiska samarbetet, så det har varit kolossalt viktigt med just den spridningskanalen.

Hur har nätverken påverkat ditt tänkande kring utvärdering?

Ja, det har delvis kommit influenser från det. Lite grann under själva sessionerna, men också genom att man sen har läst vad de här personerna har skrivit. Till exempel Hanne Foss Hansen, hon kom med det där med forskningsevaluering som är någonting annat än utvärdering av offentlig politik. Så under de här sessionerna har det kommit upp en del, men så har man träffats personligen eller läst varandras verk i efterhand. Så det har varit viktigt på två sätt tycker jag.

Det europeiska nätverket har inte varit lika viktigt, det har inte haft samma betydelse för mig som det här med NOPSA. Sedan är det "Ray Rist-gruppen"¹⁸, den har hållit på i tjugofem år nu. Jag är inte med längre i den där för jag tröttnade på den, men jag var med ganska länge. Jag tror faktiskt det har haft betydelse för spridningen av min amerikanska bok¹⁹, den har blivit översatt till massa språk. Vet du vad jag tror det beror på? Naturligtvis inte bokens kvalitet, utan att de tror att jag är amerikan. Jag tror det faktiskt, det är lite lustigt.

¹⁷ Vedung, Evert (1991/1998/2009) *Utvärdering i politik och förvaltning*. Lund: Studentlitteratur.

¹⁸ The International Institute of Administrative Sciences (IIAS) är en internationell akademisk organisation som specialiserat sig på administration av offentlig sektor. Arbetet sker till stor del genom arbetsgrupper, varav en – *Policy and Program Evaluation* – har letts av Ray C. Rist.

¹⁹ Vedung, Evert (1997/2003/2006) *Public Policy and Program Evaluation*. Piscataway, N.J: Transaction Publishers.

Vad har din medverkan i Ristgruppen betytt för dig?

Ja, det betyder ju att jag fick ut *Public Policy and Program Evaluation* på engelska för det första och för det andra fick jag ut *Carrots, Sticks and Sermons*²⁰. Det var ju egentligen min idé att man skulle syssla med styrmedel i den där gruppen. Och Ray Rist, han tyckte inte om den titeln så han höll på att polemisera länge mot den. Men den blev ju en succé, den där titeln, för den är lätt att komma ihåg och det är många som pratar om det. De kom ut i hans serie där, så på det sättet har det varit av betydelse för spridningen. För jag märker att de där gruppmedlemmarna, de citerar sina egna böcker...

Du har ju varit utomlands en hel del. Vad har de olika internationella uppdragen haft för betydelse för dig?

Det har haft betydelse på olika sätt och inte bara på marginalen. Jag har ju undervisat vid Wiens universitets internationella sommarskola och det har skapat personkontakter. Kursdeltagarna har ju hamnat på olika poster sedan. Så det har haft lite betydelse, det har det. Viktigare var att jag tvingades undervisa på engelska och därmed skriva manuskript på engelska. Tack vare detta så kom boken *Public Policy and Program Evaluation* ut på engelska. Sommarskolans direktör, statsvetaren Peter Gerlich visade också stort intresse för utvärdering vilket stöttade upp mig. Så Peter Gerlich har varit viktig för mig, genom att bjuda in mig som lärare och genom moraliskt stöd. Det är också tack vare honom som jag fick idén att få boken översatt till tyska.

Min bok är översatt till koreanska, men det tog jag initiativ till själv. Att det blev koreanska beror naturligtvis på att kansler Choue Young-seek och Kim Kwan-bon och Yang Sung-chul bjöd in mig flera gånger. Sen var det också Yang Sung-chul som hjälpte mig att hitta förlaget Hanul Press²¹. Översättaren var naturligtvis också till oerhörd hjälp²². När European Evaluation Society hade konferens nere i Sevilla, då såg jag en korean. Han hade sin fru med också, så sa jag gick fram och hälsade och sa mitt namn och då sa han – *"I use your book in my course!"* Men det har inte haft så stor betydelse. Det som varit viktigare för mig är Ristgruppen och det här med NOPSA och European Evaluation Society. NOPSA har varit viktigt för det nordiska, och det nordiska ska man inte underskatta.

"Utvärdering i politik och förvaltning" får man väl säga är utvärderingsverket framför andra i Sverige. Hur tänkte du när du skrev den?

Ja, den har nått en viss position. Som grundbok i utvärderingsteori och utvärderingsmetod. Tanken var att skriva en bok för statsvetare, tänkte jag väl mera. Det här är ju en relativt okänd sak i statskunskap, tänkte jag. Sen blir det så att man tänker igenom saker själv – det är en självbildning också. Men jag tänkte nog mera för statsvetare faktiskt, och sen har den ju tagits upp i andra discipliner också och kanske framförallt i kurser om offentlig förvaltning. Ambitionen är ju att ge en helhetsbild.

När jag ser tillbaka så tycker jag att jag höll på alldeles för länge med den. Den borde ha kommit 1984-85, för jag var i praktiken klar med den då. Den kom ut 1991, sen kom den andra upplagan 20 Bemelmans-Videc, Marie-Louise, Rist, Ray & Vedung Evert (red) (1998) *Carrots, Sticks, and Sermons: Policy Instruments and Their Evaluation*. Comparative Policy Analysis Series. Piscataway, N.J: Transaction Publishers.

²¹ Hanul Publishing Company i Seoul.

²² Hennes namn var Lee Kyong-ok (I Kyong-ok).

1998 och nu kom den tredje 2009. Den här tredje har också tagit alldeles för lång tid, den borde ha kommit 2004 någonting. Men den har ju fått konkurrens, på svenska också. Det finns massa andra böcker nu, det finns en hel del författare på det här området.

Du en av dem som var drivande i skapandet av Svenska utvärderingsföreningen (SVUF). Det var 2003 och vid det konstituerande mötet skrev du själv protokollet. Där kan man läsa följande: "Inledande diskussion om bildande av en oberoende svensk utvärderingsförening. Undertecknad Evert Vedung anförde fyra skäl för att bilda en svensk utvärderingsförening som ett samlande forum för meningsutbyte". Kan du beskriva hur tankarna gick bland er som var med och initierade föreningen – vad ni ville åstadkomma och vilka var de olika anledningar som finns nämnda i protokollet?

Det var så här att efter den här kursen i Båstad, när vi hade Patton och Wholey här, då kom den här idén upp – ska vi inte bilda ett nordiskt förbund? Jag fick i uppgift att göra en liten utredning. Det här var alltså i mitten av 1980-talet redan. Jag märkte att Uppsala universitet inte kunde ställa någon sekreterare till förfogande för det här, så jag höll på och sökte sponsorer, Riksrevisionsverket och så där, men jag hittade egentligen ingen. Men vi hade ett möte, minns jag, i Köpenhamn för att bilda ett nordiskt förbund. Olav Rieper var väldigt drivande och det här Socialforskningsinstitutet i Köpenhamn, de sitter vid Kongens Nytorv någonstans fortfarande, de var också lite drivande. De ville att vi skulle göra någonting, men det rann ur sanden. Vi hittade liksom ingen sponsor.

Sen bildades en förening i Danmark och så bildades en förening i Finland. Och så satt vi några stycken svenskar där 2002 i Sevilla på europeiska utvärderingskonferensen: "*Varför inte bilda en svensk förening, vi som har varit med ända från början?*" Det här med utvärdering som är så viktigt i Sverige, vi måste nästan ha en förening för skams skull. Så satt vi där och drack öl i ett hörn. Jag tror Anders Hanberger var med och Ove Karlsson. Rolf Sandahl vankade omkring i lobbyn. Furubo satt där vid sidan om: "*Ja, vi tar ett initiativ*", sa han. "*Vi måste sätta igång. Kan vi inte bilda någon sorts grupp, så vi sätter igång med det där*". Och han satt ju på Riksrevisionsverket i Stockholm, så då visste man att det finns uppbackning bakom.

Så egentligen var det ett internationellt tryck som vi kände på oss att nu måste vi också organisera oss, för alla andra har gjort det. Svenskarna åkte ju på de här konferenserna, ibland var det flera hundra och ibland var det trettio i Amerika. Det fanns ett stort intresse. Så då tänkte vi att vi ska ta itu med det här. Då fanns det tidigare nätverket *Utvärderarna*, som Statskontoret hade. Det var Ingrid Munck som drev Nätverket *Utvärderarna*, och det var ett tag någon slags ersättning för en så'n här förening. Jag kommer ihåg att Furubo inte gillade det här, det ska inte vara styrt av myndigheter. Han är väldigt självständig, Jan-Erik Furubo. "*Nej, det ska inte vara myndighetsanknytning, det ska vara en fri förening. Vi startar någonting helt nytt*", tyckte han. Och så kom vi fram till att det ska vara en öppen förening, men vi tänkte oss tre typer av medlemmar. Det skulle vara konsultbranschen och myndighetsvärlden och så skulle det vara akademien. Det skulle vara tre. Så skulle det vara öppet för alla möjliga synpunkter och så skulle vi ordna en rejäl konferens, kanske var artonde månad tänkte vi oss, eventuellt med försessioner. Så skulle det vara kanske lite grann... Ja, inte bara ett ansikte utåt utan också ta emot signaler utifrån från Europa och Amerika och så där.

Det var nog det som var tankarna bakom. Vi gjorde ett litet förarbete och så kallade vi till ett möte och det kom rätt mycket folk till det här mötet, minns jag, och så grundande vi föreningen där. Furubo var vidtalad i förväg att vara ordförande, så han ställde upp...

Hur kallade ni till det mötet och vem kallade ni?

Ja, vi skrev ett upprop och vi hade väl en medlemslista i det där nätverket *Utvärderarna*. Sedan hade vi några brainstormingsessioner där vi samlade upp personer som vi kände till. Vi ville ha en spridning över landet, men det är klart, det fanns en medlemslista. Annars gick vi väl på dem som vi kände²³.

Återigen betydelsen av nätverk.

Ja, visst det är det. Och det visade sig att det fanns ett stort intresse för det där och jag har ju varit på alla konferenserna hittills, de har varit väldigt bra.

Hur ser du på betydelsen av Svenska utvärderingsföreningen och de här konferenserna?

Jag tror försessionerna har betytt en del för att sprida kunskap om utvärdering, men sen även det här med att skriva paper och ha föreläsningar. Det bidrar ju till informationsutbytet över både disciplinräns och förvaltningsräns, för de kommer ju från olika förvaltningar. De är rätt välbesökta de här mötena. Ja, det har någon slags betydelse, för det där med personkännedom är så himla viktigt egentligen. Det räcker inte bara med personkännedom, utan ska också vara personer som gör någonting av denna personkännedom. När till exempel folk ringer till mig och säger att de skulle behöva någon som kan det här om det här, då försöker jag svara på det och komma med någonting. Jag har kollegor som vägrar hjälpa till med sådant där. Så det hjälper inte bara med personkännedom, utan det ska också finnas lite entreprenörer som gör någonting av denna personkännedom. Entreprenörer är viktiga i alla sammanhang, inte bara på marknaden, vilket Schumpeter insåg. Även inom offentlig förvaltning och i sån'a här forskarnätverk.

Hur ser du på framtiden för utvärderingen i Sverige? Vad kommer hända om femton år?

Jag tror så här, det kommer vågor. Jag har svårt att se att den här tanken kring den offentliga sektorn – att titta på resultatet för att göra den bättre i någon mening – att det bara skulle kunna försvinna. Det tror jag inte på. Däremot kommer det att förändras genom tiden. Det finns moden i det här, så det kommer att gå i vågor framöver. Men jag tror att det kommer att finnas kvar. Ibland så trycker man på en sak och ibland så trycker man på en annan. Jag har liksom svårt att se på vad det är på för håll nu.

Jag vet när jag installerades i Köpenhamn som gästprofessor, den här tjänsten jag har där nu, då hade jag inte upptäckt den evidensbaserade vågen än. Min installationsföreläsning handlade om utvärderingsforskningens utveckling. Jag såg den som tre vågor, Jag hade då inte riktigt fattat att evidensböljan kunde vara en fjärde våg. Det är lite svårt att se vad det är för tendenser på gång. Men otvivelaktigt svallar det just nu en evidensbölja.

Vad är det mer för tendenser som finns? Ja, det här med kvalitet, kvalitetssäkring. Annars är nog följeforskning det senaste rycket. Följeforskning tycks vara den gamla kära processutvärdering

²³ Det första utkastet till upprop cirkulerade i början av november 2002. Konstituerande möte ägde rum den 16 januari 2003. Den första interimstyrelsen bestod av: Peje Bengtson, Jan-Eric Furubo, Anders Hanberger, Ove Karlsson, Per-Åke Karlsson, Sanna Paloma, Rolf Sandahl och Evert Vedung. Furubo utsågs till ordförande, Sandahl till kassör och Vedung till sekreterare.

igen. Det gamla kommer upp i form av ett nytt namn och det är säkert lite annorlunda från hur det var förr.

Om man ser till människorna och sätten att tänka som finns i de nätverk vi talat om, hur tror du då att man kommer att utveckla utvärderingsteorin framöver?

Ja, en sak som kommer hända är till exempel att den där idén om följeforskning, den måste ju någon akademiker ta tag i och göra någonting av. Kanske jämföra med utvärdering eller kvalitetssäkring eller på något sätt göra något av det. Universitetsforskning behövs ju för att ta tag i sådana idéer, så här finns en nisch. Den som kommer ut med en bok om följeforskning kan nog få en viss publik, faktiskt.

Nu har du varit verksam inom utvärderingsfältet under fyra årtionden. Vilka skillnader och likheter ser du om du jämför hur det varit att jobba med utvärdering under den här tiden?

Du menar hur det var förr och hur det har blivit nu. Ja, det har ju gått i vågor, men det har blivit kvar sediment från alla vågor. Ingen våg har helt försvunnit, utan det har blivit kvar sediment.

För det första tycker jag man har blivit mer mycket mer sofistikerad när det gäller det här med användning. Det där med användning har liksom alltid stått i centrum i utvärdering. Inte i statskunskap, man har inte tänkt så. Utvärderingsskrået är otroligt mer sofistikerat när det gäller användning av kunskap, och ändå är det där otroligt viktigt i all forskningspolitik. Den svenska forskningspolitiken går också ut på att vår kunskap ska komma till användning. På den punkten har utvärdering bidragit till sofistikerad hos dem som har deltagit i den där diskursen, även statsvetarna.

För det andra tycker jag det är det där med mot vilka värdekriterier man kan bedöma en offentlig politik. Här har det skett en väldig utveckling, det är en ganska stor variation i det där med värdekriterier. Det är inte bara mål och inte bara intressentmål, inte bara brukarmål och inte bara produktivitet och effektivitet, utan det är liksom också hållbarhet, participation och demokrati. Man kan anföra en hel katalog. Det här vore ju någonting som normativ statskunskap skulle kunna ta till sig mera, tycker jag. För här är verkligen utvärderingsdisciplinen sofistikerad, tycker jag.

För det tredje tycker jag att utvärdering borde kunna inspirera förvaltningsforskningen mera i statskunskap, det är det att man har nått fram till en stor sofistikerad gällande styrformer i utvärderingsbranschen. Det är ju inte bara det här med sektoriell politik och program inom den, utan vi har till exempel det här området integrerad politik. Du vet att jämställdhet ska inte vara en sektor, det ska integreras i alla sektorer. Hållbar utveckling ska inte vara en sektor, utan det ska integreras i alla. Integration av invandrare ska inte vara en sektor, utan det ska integreras i alla. Det är en styrform som har uppstått i offentlig politik, men som egentligen inte har kommit in i läroböckerna än, men som i högsta grad är levande bland utvärderare. En annan sak är samverkan. Horisontell tvärspektoriell samverkan.

Vad skulle du vilja säga att det innebär att vara utvärderare i första hand – vad är essensen av att vara utvärderare?

Ja, bedömningen är ju en del av det. Men inte bara den. Essensen är ju också att förstå det här med offentlig politik, tycker jag. Att kunna typologisera den. Är det integrerad politik eller är det

mål- och resultatstyrning? Vad är det underliggande problemet? Att typologisera olika inslag i offentlig politik tycker jag också tillhör den här branschen.

Michael Scriven, han skulle säga att det bara är värdefrågan. Det tycker inte jag, utan det är också att se att det här hör ihop med demokrati och offentlig politik på något vis. Att kunna se den kopplingen.

Är det där som din bakgrund som statsvetare kommer in?

Ja det tror, ja det tror jag. Scriven är en utomordentlig författare i utvärdering. Han är filosof, men han tänker som en kund på en marknad även när han skriver om utvärdering. Ofta hittar man inget politiskt system i hans skrifter. Det är nästan som om man inte behöver bry sig om det bakomliggande, det som finns bakom kundvalet. Men här kommer det statsvetenskapliga in. Jag tycker man ska koppla ihop det med styrkedjor och sånt där, att offentliga sektorn har att göra med demokrati, medborgare, representanter och förvaltning.

Ska vi försöka sy ihop detta lite? Om du ser tillbaka på din forskargärning, vad skulle du vilja säga är ditt största bidrag till utvärderingsdiskursen?

Det tror jag är översikten, det är systematiken. I systematiken ligger min styrka, liksom överblicken över fältet. Både i *Demokrati och brukarutvärdering*²⁴, översikten där med de sex argumenten för brukarinflytande, och i *Utvärdering i politik och förvaltning*, med översikten över modeller eller över hela problemfältet. Jag skulle vilja säga systematiken på något vis. Det är nog där jag ser det själv, min egen insats. Jag tycker inte jag har kommit på någon egen modell egentligen, utan det är snarare översikten.

Om du ska peka på någon person och någon händelse under karriären som har haft särskilt inflytande på dig vad skulle det vara?

Ja, det var kanske Guba och Lincoln på den där försessionen 1982. Det var en viktig sak. Att Göran Hermerén ordnade en särskild forskartjänst i utvärderingsforskning. Att Sigfrid Wennerberg skickade runt den där skrivelsen till statsvetare i energisvängen om vad man skulle kunna bidra med och att jag sen då fick det där anslaget för den där studien om utvärderingsfunktionen i energipolitiken. Att jag hade börjat med energipolitik genom att Leif Lewin ville ha oss docenter med i Politik som rationellt handlande. Åtminstone de fyra är det väl.

Ja, när man tittar tillbaka finns det en massa serendipiteter, oväntade saker som är oplanerade, men där man ändå måste ha någon sorts beredskap för att möta dem. Vid den där NOPSA-diskussionen som pågick i Reykjavik var ett antal speciella danskar med, det tror jag har haft betydelse för min roll i Danmark. Bara den grejen till exempel att Henning Jørgensen var där. Där har du fem.

Sen har vi det där med Furubo naturligtvis och Rolf Sandahl och tillkomsten av Svenska utvärderingsföreningen. Det är ett antal personer. Ove Karlsson Vestman till exempel på senare tid. Han som värvade mig till Mälardalens högskola efter min pensionering i Uppsala. Ja, det blir ett ganska stort galleri. För Danmark kan jag ju nämna Hanne Foss Hansen, Peter Dahler-Larsen, Morten Balle Hansen, Henning Jørgensen, Hanne Kathrine Krogstrup, Martin Steen Jensen, Poul

²⁴ Dahlberg, Magnus & Vedung, Evert (2008) *Demokrati och brukarutvärdering*. Lund: Studentlitteratur.

Skov Dahl. För Finland Stefan Sjöblom, Per Mickwitz, Tuija Kotiranta. Det är ju alla studenter också, studenterna ska man inte förglömma. Det har varit en prioriterad sak för mig det här med studenter. Det var först på förvaltningslinjen, femte och sjunde terminen. Sen blev det pol.mag.programmet. Det var inte så förfärligt många studenter till att börja med. Men de blev i vart fall väldigt intresserade. Vi brukar säga så här att de kom in där och hade stort förakt för offentlig förvaltning som det tristaste som fanns, men det tog vi ur dem efter några dagar.

Om jag får avsluta med en fråga om du vill ge några tips och råd till framtida utvärderare baserat på dina erfarenheter och lärdomar vad är det?

Jag tycker nog en viktig sak är det här med programteorimetoden, att man lär sig det ordentligt. Om man ska vara kortfattad, så personliga kontakter – det här med nätverk. Man ska inte tro att det bara är att åka på konferenser, man ska göra en rejäl presentation när man åker. För det är presentationen som är det viktiga, inte synpunkterna man får, för det får man nästan inga. Man ska göra en ordentlig presentation och ta det på allvar, den där spridningsfunktionen. Överhuvudtaget lyssna på alla, man vet aldrig vad det blir av dem... Var intresserad. Linné hade ett valspråk *Omnia mirari etiam tritissima*, undra över allt även det mest alldagliga. Det var hans valspråk när han blev adlad och det finns på den svenska hundralappen. Ibland när jag är fakultetsopponent, så brukar jag roa mig med att förstora upp hundralappen så publiken ska se den annars osynliga texten.